

Arbetsmarknadsdepartementet

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Genom remiss den 22 februari 2024 har Svenska ILO-kommittén ombetts att yttra sig över betänkandena *Ut ur utsatthet* (SOU 2023:97) och *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* (SOU 2023:98)

Utredningarnas uppdrag och förslag

Utredningarnas uppdrag i korthet

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)

Utredningen har haft tre deluppdrag bestående i

- att lämna förslag på utformning och organisering av ett exitprogram för vuxna utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål,
- att lämna förslag på utformning och organisering av ett exitprogram för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål, samt lämna förslag på lämplig aktör att förvalta ett sådant program, och
- att bedöma hur Sverige lever upp till internationella åtaganden om identifiering, skydd, stöd och återvändande för offer för människohandel, och vid behov föreslå åtgärder för att utveckla arbetet.

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Utredningen har haft tre deluppdrag bestående i

- att kartlägga kunskapsläget om vuxnas utsatthet för våld eller andra övergrepp samt om exploatering av barn, vid produktion eller distribution av pornografi i Sverige,

- att föreslå hur tillgången till skydd, stöd och vård kan förbättras, och
- att analysera brottslighet kopplad till produktion och distribution av pornografi.

Något om utredningarnas analys och förslag i korthet

Betänkandena innehåller omfattande redogörelser för problemställningar och definitioner, relevanta regelverk och forskning, historisk utveckling och nulägesanalyser samt förslag på åtgärder inom de områden som omfattas av utredningarnas uppdrag. I det följande redogörs kort för delar av betänkandena som bedöms vara av relevans för ILO-kommitténs analys.

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)

Utredningen konstaterar att Sverige genom internationella konventioner och andra instrument, inom ramen för bl.a. FN, Europarådet och EU, har omfattande åtaganden när det gäller personer utsatta för prostitution och barn utsatta för sexuell exploatering samt såvitt avser offer för människohandel. Utredningen bedömer att det finns flera allvarliga brister i det nuvarande stödet som erbjuds den som behöver hjälp att ta sig ut ur sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål. Bristerna rör enligt utredningen framför allt identifiering av offer, kunskap om utsattheten och bemötande, tillgången till icke-akut vård och traumabehandling, tillgången till vård utanför storstadsområdena, samt ansvarsfördelning och samordning mellan myndigheter. Utredningen bedömer därför att Sverige inte kan anses leva upp till internationella åtaganden, såvitt avser t.ex. ett antal FN-konventioner och Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.

Utredningen föreslår ett antal åtgärder. Den föreslår bl.a. en ökad samverkan mellan polis, socialtjänst och civilsamhälle för att stärka det uppsökande och identifierande arbetet samt en specialiserad lågtröskelverksamhet. Vidare föreslår utredningen ett individuellt utformat exitprogram för vuxna som vill lämna utnyttjande i prostitution eller människohandel för sexuella ändamål och ett individuellt utformat program för barn för att ta sig ut ur utnyttjande i sexuell exploatering eller människohandel för sexuella ändamål. För både barn och vuxna i de olika programmen ska socialtjänsten, genom en utsedd samordnare, upprätta en individuell plan för exitprocessen. Därutöver föreslår utredningen att det införs en möjlighet för socialnämnden att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för en utlänning, om det behövs för att en individuell plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kunna upprättas och genomföras.

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Utredningen konstaterar att Sverige har ratificerat flera internationella instrument inom ramen för FN och Europarådet som ställer krav på ratificerande stater att skydda individer från våld, inklusive sexuella övergrepp, utnyttjande och diskriminering. Därutöver redovisas Europaparlamentets och rådets direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Dessa åtaganden omfattar uttryckligen, eller bedöms av utredningen omfatta, våld och utnyttjande inom ramen för produktion och distribuering av pornografi.

Utredningen bedömer att det saknas nationellt heltäckande tillgång till skydd, stöd och vård för vuxna som utsätts för övergrepp vid produktion och distribution av pornografi och för barn som utnyttjas sexuellt genom att skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften. Vidare bedömer utredningen att yrkesverksamma har otillräcklig kompetens inom området samt att det finns brister i tillgången till kunskapsstöd och rutiner. Gällande brottslighet kopplad till pornografi är utredningens bedömning att det finns ett stort behov av ökad kunskap i hela samhället om sexuellt utnyttjande i pornografiska syften. Utredningen bedömer att handlingarna inte alltid identifieras som ett brott av den som utsätts, och inte heller av yrkesverksamma inom t.ex. socialtjänst och hälso- och sjukvård som den utsatta möter, vilket troligen bidrar till att brott inte anmäls och därmed inte heller leder till åtal och lagföring.

Utredningen lämnar förslag på ett antal åtgärder som syftar till att förbättra det förebyggande arbetet och tillgången till skydd, stöd och vård samt åtgärder som syftar till att brott med koppling till pornografi ska beivras i större utsträckning.

Förslagets förhållande till ILO-konventioner

Båda betänkandena innehåller redogörelser av internationella åtaganden i förhållande till utredningarnas uppdrag.

ILO-kommittén välkomnar att betänkandet *Ut ur utsatthet* (SOU 2023:97) tar upp ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete, vilken är en av ILO:s kärnkonventioner, samt tillhörande rekommendation (nr 190) med samma rubrik. Utredningen konstaterar att utnyttjande av barn för prostitution enligt artikel 3 i konventionen utgör sådant barnarbete som medlemsstaterna enligt konventionen är skyldiga att vidta effektiva åtgärder för att förbjuda och avskaffa.

Gällande betänkandet *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* (SOU 2023:98) noterar ILO-kommittén att inga ILO-konventioner nämns i redogörelsen för relevanta internationella åtaganden. ILO-kommittén vill därför erinra om konvention (nr 182) och rekommendation (nr 190), som enligt ILO-kommitténs bedömning, är relevanta även för den utredningen. Av artikel 3 i konventionen framgår att utnyttjande av barn för produktion av pornografiska framställningar utgör sådant barnarbete som omfattas av konventionen.

ILO-kommittén vill vidare erinra om ILO:s konvention (nr 29) om tvångs- eller obligatoriskt arbete, vilken även den är en av ILO:s kärnkonventioner, med tillhörande protokoll. Enligt artikel 1 i konventionen är medlemsstaterna skyldiga att inom kortast möjliga tid undertrycka användandet av tvångs- eller obligatoriskt arbete i alla dess former. Begreppet tvångs- eller obligatoriskt arbete definieras enligt artikel 2 som ”varje arbete eller tjänst, som avfordras en person under hot om något slag av straff eller till vars utförande ifrågavarande person icke erbjudit sig av fri vilja” (vissa undantag görs avseende t.ex. militärtjänstgöring). Enligt ILO-kommitténs bedömning är instrumenten relevanta att beakta inom ramen för båda utredningarna. ILO-kommittén noterar att båda utredningarna tar upp andra internationella åtaganden som rör tvångsarbete.

Svenska ILO-kommitténs slutsats

De förslag som utredningarna lämnar syftar till att på olika sätt förbättra det förebyggande arbetet samt tillgången till skydd, stöd och vård för personer som utnyttjas i pornografiska syften respektive är utsatta för prostitution och/eller människohandel för sexuella ändamål och barn utsatta för sexuella exploatering. Förslagen är därför, enligt ILO-kommitténs bedömning, i linje med Sveriges åtaganden enligt av Sverige ratificerade ILO-konventioner.

I beslutet i detta ärende har deltagit undertecknad ordförande Cathrine Lilja Hansson och ledamöterna Ulrika Björne, Cecilia Mobach, Ola Brinnen, Anna Bergsten, Sofia Linder, Cyrene Martinsson Waern, Lise Donovan samt Sophie Silverryd.

Ärendet har handlagts av undertecknad sekreterare.

För Svenska ILO-kommittén

Cathrine Lilja Hansson
Ordförande

Sofia Rasmusson
Sekreterare